



Õiguskantsler

Maret Maripuu  
Sotsiaalkindlustusamet  
info@sotsiaalkindlustusamet.ee

Teie nr  
Meie 10.02.2025 nr 7-4/241106/2500929

## Vanemahüvitise saamise õiguse tekkimine

Lugupeetud peadirektor

Õiguskantslerilt küsiti, kas Sotsiaalkindlustusamet (SKA) rakendab [perekohustuste seadust](#) (PHS) õigesti nende lapsevanemate suhtes, kes saavad ühe lapse eest jagatavat vanemahüvitist ja kellel on samal ajal sündimas järgmine laps. Sellises olukorras võib juhtuda, et neile peredele makstakse ühe lapse eest vanemahüvitist kuni 39 kalendripäeva võrra vähem kui peredele, kus lapsed sünnivad pikema ajavahega.

Töötaval naisel tekib õigus ema vanemahüvitisele alates päevast, mil ta hakkab kasutama emapuhkust (PHS § 35 lg 7). Naisel on õigus valida, millal ta emapuhkusele jääb. Kõige varem saab emapuhkusele jääda 70 päeva enne eeldatavat sünnitustähtpäeva.

Kui naine hakkab ema vanemahüvitise saamise õigust kasutama hiljemalt 31. kalendripäeval enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva, liidetakse ema vanemahüvitise saamise õiguse tekkimise päeva ja õiguse kasutama hakkamise päeva vahele jäävad kalendripäevad (kuni 39 päeva) jagatava vanemahüvitise saamise perioodile. Jagatava vanemahüvitise päevadele liidetud päevi võivad hiljem kasutada mõlemad vanemad. See tähendab, et kui naine jääb koju vähemalt 31 päeva enne sünnitust, siis vanemahüvitiste koguperiood (605 päeva) ei lühene (PHS § 35 lg 4; § 34 lg 2).

Juhul kui lapsed sünnivad sellise ajavahega, et eelmise lapse eest makstakse veel jagatavat vanemahüvitist, siis ei liida SKA ema vanemahüvitise kasutamata päevi jagatavale vanemahüvitisele. SKA hinnangul on ema vanemahüvitis ja jagatav vanemahüvitis sama liiki hüvitised, mille ajalisel kattumisel on õigustatud subjektiks pere ning pere peab valima, kumba hüvitist kasutada (PHS § 34 lg 10), et ei tekiks hüvitiste topeltmaksmist.

SKA on jätnud arvestamata asjaolu, et kui ema ei ole emapuhkust kasutama hakanud, siis ei ole tal tekkinud ka õigust saada ema vanemahüvitist peagi sündiva lapse eest. PHS § 35 lõige 7 ütleb selgelt, et emal on õigus vanemahüvitist saada ainult ema vanemapuhkuse kasutamise ajal.

Sellises olukorras ei teki hüvitiste topeltmaksmist. Kui ema ei ole hakanud kasutama õigust jääda emapuhkusele sündiva lapsega ning on valmis töötama seni, kuni järgmise lapse sünnini on jäänud 31 päeva, ei ole õiguslikku alust jätta ema hüvitise päevi jagatava vanemahüvitise arvestusse üle kandmata (PHS § 35 lg 4).

Eriti selgelt ilmestab olukorda juhtum, kui isa on eelmise lapsega vanemapuhkusel ja ema käib tööil. Sel juhul on jagatava vanemahüvitise saamise õigus isal. Uue lapse sünniga seoses tekib isal õigus isa vanemahüvitisele 30 päeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva (PHS § 36 lg 2). On ilmne, et ei teki olukorda, mida kirjeldatakse PHS § 34 lõikes 10, sest „isikul, kellel on õigus

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

vanemahüvitisele“ (näiteks isal), ei teki seoses järgmise lapse sünniga õigust saada vanemahüvitist 70 päeva enne sünnitustähtaega.

Palun SKA-l muuta oma halduspraktikat ja viia see kooskõlla PHS-is sätestatuga. Palun andke hiljemalt 31. märtsiks teada, kuidas olete olukorra lahendanud.

### **Asjassepuutuvad normid**

1. Vanemahüvitise eesmärk on tagada asendussissetulek inimesele, kes kasvatab alla kolmeaastast last või lapsendab lapse, ning soodustada töö- ja pereelu ühitamist (PHS § 32 lg 1). Vanemahüvitise liigid on ema vanemahüvitis, isa vanemahüvitis ja jagatav vanemahüvitis (PHS § 34 lg 1). Vanemahüvitist on õigus saada alates õiguse tekkimise päevast kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni. Lapse kohta makstakse vanemahüvitist kuni 605 kalendripäeva, mille hulka on arvestatud ema vanemahüvitise, isa vanemahüvitise ja jagatava vanemahüvitise kalendripäevad (PHS § 34 lg 2).

2. Ema vanemahüvitise saamise õigus on lapse emal (PHS § 35 lg 1 ja 2). Ema vanemahüvitist on õigus saada kuni 100 järjestikust kalendripäeva, sellest kuni 70 kalendripäeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva. Ema vanemahüvitise saamise aeg väheneb nende kalendripäevade võrra, mille võrra ema taotleb ema vanemahüvitist või jääb emapuhkusele vähem kui 70 kalendripäeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva (PHS § 35 lg 3).

3. Kui ema hakkab ema vanemahüvitise saamise õigust kasutama hiljemalt 31. kalendripäeval enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva, liidetakse ema vanemahüvitise saamise õiguse tekkimise päeva ja õiguse kasutama hakkamise päeva vahele jäävad kalendripäevad jagatava vanemahüvitise saamise perioodile (PHS § 35 lg 4). Ema vanemahüvitise päevi ei kanta jagatava vanemahüvitise arvestusse üle siis, kui ema hakkab oma õigust emapuhkusele kasutama vähem kui 31 päeva enne eeldatava sünnituse tähtpäeva. Sätte eesmärk on motiveerida naisi emapuhkusele jääma vähemalt kuu aega enne sünnitust. See on oluline naise ja sündiva lapse tervise kaitseks (lähemalt: [selgitused TLS-i kohta](#), § 59 p 3).

4. Naisel, kellel on õigus saada emapuhkust (TLS § 59 alusel), on õigus ema vanemahüvitisele ainult emapuhkuse kasutamise ajal, kui emapuhkuse andmed on kantud töötamise registrisse (PHS § 35 lg 7).

5. Pärast emapuhkust võib hakata kasutama vanemapuhkust. Vanemapuhkust saab üldjuhul korraga kasutada üks vanem kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni (TLS § 62 lg 1 ja 2). Kui üks vanematest on vanemapuhkusel pärast lapse 30 päeva vanuseks saamist, on õigus saada vanemahüvitist sellel vanemal (PHS § 33 lg 3).

6. Inimesele, kellel on õigus vanemahüvitisele ja kellel tekib see õigus ka seoses teise lapse või teiste laste kasvatamisega, makstakse vanemahüvitist ühe lapse kohta inimese enda valikul järgmiselt:

a) eelmise lapse eest vanemahüvitise maksmise jätkamise korral väheneb hüvitise maksmise periood järgmise lapse eest nende kalendripäevade võrra, millal inimesele makstakse jagatavat vanemahüvitist eelmise lapse eest;

b) järgmise lapse eest vanemahüvitise maksmise korral lõpeb eelmise lapse eest vanemahüvitise saamise õigus (PHS § 34 lg 10).

7. Õigus hüvitisele tekib seaduses sätestatud hüvitise andmise faktiliseks aluseks oleva sündmuse toimumisest, asjaolu saabumisest või muu tingimuse täitmisest arvates ([sotsiaalseadustiku üldosa seadus](#) (SÜS) § 16 lg 1). SÜS § 19 lõike 1 punktis 4 on öeldud, et õigus hüvitisele lõpeb õiguse tekkimisega muule hüvitisele või muu hüvitise andmise algusega, kui seaduse kohaselt hüvitised asendavad üksteist ja seadus sätestab õiguse lõppemise.

## SKA halduspraktika

8. SKA hinnangul sätestab PHS § 34 lõige 10, et alates päevast, kui naisel tekib õigus jääda emapuhkusele – s.o 70 päeva enne järgmise lapse eeldatavat sündi –, tekib tal ka õigus saada ema vanemahüvitist. Juhul kui üks vanematest saab sel ajal jagatavat vanemahüvitist eelmise lapse eest, siis tuleb perel alates emapuhkuse õiguse tekkimise päevast valida, kumma lapse eest pere edaspidi hüvitist saab.

9. SKA [veebilehel](#) on seda olukorda selgitatud nii: „Jääd emapuhkusele 31–69 päeva enne lapse eeldatavat sünnitähtaega. Sel juhul jääb sinu soovil kuni 39 kalendripäeva (70–31) emapuhkust kasutamata. Selle aja oled veel vanema lapsega vanemapuhkusel. Kui sa ei saa enam vanema lapsega vanemahüvitist, kanduvad sinu ema vanemahüvitise kasutamata päevad jagatava vanemahüvitise perioodi, mida saavad soovi korral paindlikult kasutada mõlemad vanemad. See tähendab, et jagatava vanemahüvitise periood pikeneb su kasutamata ema vanemahüvitise päevade võrra.“

10. SKA praktika tugineb eeldusele, et ühel ja samal ajal kahte samaliigilist hüvitist ei maksta ning sõltumata laste arvust võib pere saada vaid ühte asendussissetulekut. Kui pere otsustab, et saab eelmise lapse eest jagatavat vanemahüvitist lõpuni, siis loobub pere nendest ema vanemahüvitise kasutamata päevadest, mis kattuvad eelmise lapse eest makstava jagatava vanemahüvitisega.

## Vanemahüvitise saamise õiguse tekkimine järgmise lapse sünniga

11. Võib nõustuda, et kahe lapse eest ei pea samaaegselt maksma kahte erinevat vanemahüvitist. Probleem seisneb aga selles, et SKA rakendab seda halduspraktikat ka neis olukordades, kui emal ei ole veel tekkinud õigust saada ema vanemahüvitist ning kahte vanemahüvitist ei olegi võimalik samal ajal maksta.

12. Järelikult ei arvesta SKA PHS § 35 lõikes 7 sätestatut. See säte ütleb, et töösuhtes oleval naisel on õigus ema vanemahüvitisele üksnes emapuhkuse kasutamise ajal, kui emapuhkuse andmed on kantud töötamise registrisse. Kuigi õigus emapuhkust saada muutub sissenõutavaks 70 päeva enne eeldatavat sünnitustähtpäeva (TLS § 59 lg 2), ei kohusta see naist kohe puhkuseõiguse tekkides emapuhkusele jääma. Naine võib valida, millal ta emapuhkust kasutama hakkab.

13. Naisel, kes ei ole emapuhkust kasutama hakanud, ei ole PHS § 35 lõike 7 kohaselt tekkinud õigust ema vanemahüvitisele. Järelikult ei saa tekkida olukorda, et perele võiks maksta samaaegselt nii jagatavat vanemahüvitist kui ka ema vanemahüvitist.

See tähendab ühtlasi, et PHS § 35 lõike 10 kohaldamise eeldused, mis nõuavad hüvitiste vahel valimist, ei ole täidetud. PHS § 35 kohustab hüvitiste vahel valima neid vanemaid, kellel on õigus vanemahüvitisele ja kellel tekib see õigus ka teise lapse või teiste laste kasvatamisega. Sätte sõnastusest ilmneb, et selle kohaldamine (kohustus valida, kumma lapse eest hüvitist saada) eeldab, et vanemahüvitist saav vanem peab vastama samaaegselt kahele tingimusele:

- a) ta saab eelmise lapse eest vanemahüvitist;
- b) tal on tekkinud õigus vanemahüvitise väljamaksetele teise (järgmise) lapse eest.

14. Jagatavat vanemahüvitist võivad saada nii ema kui ka isa. Näiteks kui vanema lapsega on kodus isa ja ta saab jagatavat vanemahüvitist, siis asjaolu, et töötaval emal tekib õigus jääda emapuhkusele (kuid kes seda õigust ei kasuta, vaid töötab), ei saa mõjutada isa õigust jagatavale vanemahüvitisele. Ka sellisel juhul ei ole täidetud PHS § 34 lõike 10 kohaldamise eeldused, sest isal ei ole tekkinud õigust saada vanemahüvitist teise (veel sündimata) lapse eest. Isal ei ole ja ei saagi tekkida õigust ema vanemahüvitisele. Õigus isapuhkusele ja isa vanemahüvitisele tekib kõige varem 30 päeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva (TLS § 60 lg 1; PHS § 36 lg 2).

15. Kui jagatavat vanemahüvitist vanema lapse eest saab lapse ema, kes samal ajal ka töötab (seda võimaldab PHS § 42 lg 1) ning kes ei ole jäänud 70 päeva enne eeldatavat sünnitustähtpäeva emapuhkusele, siis ei ole tal tekkinud õigust saada vanemahüvitist veel sündimata lapse eest.

16. Senikaua, kui naine ei ole jäänud emapuhkusele, ei ole tal tekkinud ka õigust ema vanemahüvitisele. Topeltnaksmise olukorda ei teki ning SKA-l pole õiguslikku alust jätta PHS § 35 lõiget 4 kohaldamata. See säte ütleb, et kui ema hakkab ema vanemahüvitise saamise õigust kasutama hiljemalt 31. kalendripäeval enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva, liidetakse ema vanemahüvitise saamise õiguse tekkimise päeva ja õiguse kasutama hakkamise päeva vahele jäävad kalendripäevad jagatava vanemahüvitise saamise perioodile. Järelikult peab SKA liitma ema vanemahüvitise päevad (sündiva lapse eest makstava) jagatava vanemahüvitise päevadele.

17. Teistsugune tõlgendus tähendaks, et peresid, kuhu sünnib järgmine laps ajal, mil eelmise lapse eest makstakse veel jagatavat vanemahüvitist, koheldakse ebasoodsamalt kui peresid, kellel sünnib esimene laps või kellele vanemahüvitise maksmine eelmise lapse eest on lõpetatud.

18. Muu hulgas võib see kaasa tuua olukorra, kus töötavaid naisi koheldakse halvemini ainuüksi selle tõttu, et nende lapsed sünnivad lühema kui kolmeaastase vahega.

Kui töötavalt emalt võetakse võimalus ema vanemahüvitise päevi üle kanda jagatavasse vanemahüvitisse, siis on töötavate emade peredel võimalik saada vanemahüvitist kokku 566 päeva: 61 päeva ema vanemahüvitist, 475 päeva jagatavat vanemahüvitist ja 30 päeva isa vanemahüvitist. Mittetöötavate emade peredel on võimalik saada vanemahüvitist kokku 575 päeva: 30 päeva ema vanemahüvitist 515 päeva jagatavat vanemahüvitist ning 30 päeva isa vanemahüvitist (PHS § 35 lg 6; § 37 lg 2).

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on leidnud, et sellise olukorra soosimine, kus seadus tagab mittetöötavale inimesele suurema sissetuleku kui töötavale inimesele, ei ole jätkusuutlik (14. mai 2013. a otsus asjas nr [3-4-1-7-13](#), p 49; vt ka RKÜKo asjas nr [3-3-1-51-13](#), p 87). See, et soodustatakse lapse kasvatamisele pühendumist, seondub põhiseaduses seatud eesmärgiga eesti rahvuse säilimise kohta. Samas on võimalik laste kasvatamisele pühendumist soodustada üksnes maksumaksjate, sealhulgas töötavate inimeste toel.<sup>1</sup>

19. SÜS § 10 lõike 2 kohaselt hüvitised täiendavad ja seaduses sätestatud juhul asendavad üksteist. Näiteks kui inimesel on samaaegselt õigus mitmele sissetuleku asendamiseks mõeldud hüvitisele, võib seadus ette näha, et inimesele makstakse vaid üht hüvitist (SÜS ([93 SE](#)) [eelnõu seletuskiri](#), selgitus § 10 kohta, nt töövõimetoetuse seaduse § 12 lg 4). Nii lähtutakse avalike vahendite säästliku ja otstarbeka kasutamise põhimõttest. Just sel eesmärgil sätestab SÜS, et õigus hüvitisele lõpeb õiguse tekkimisega muule hüvitisele või muu hüvitise andmise algusega, kui seaduse kohaselt hüvitised asendavad üksteist ja seadus sätestab õiguse lõppemise (SÜS § 19 lg 1 p 4).

20. PHS ei sätesta, et jagatava vanemahüvitise saamise õigus lõpeb ainuüksi selle tõttu, et emal on tekkinud õigus hakata kasutama emapuhkust. Selleks et ema saaks ema vanemahüvitist, peab ta olema hakanud emapuhkust kasutama (PHS § 35 lg 7). PHS § 34 lõige 10 on kehtestatud eesmärgiga, et perele ei makstaks samal ajal vanemahüvitisi nii noorema ja kui ka vanema lapse eest. Nii selgitati seda ka Riigikogus eelnõu (512 SE) menetlemise ajal: „[...] olukord, kus eelmise lapse eest võib pere saada veel jagatavat vanemahüvitist ja järgmise lapse eest võib ema hakata saama ema vanemahüvitist, pole kooskõlas sotsiaalkaitse põhimõtetega, millega seoses on lapsevanematel võimalik saada kahte erinevat asendussissetulekut.”

Kahte erinevat asendussissetulekut ei ole võimalik lapsevanematel saada, kui ema pole jäänud emapuhkusele, sest emal ei ole tekkinud õigust ema vanemahüvitisele. Sellisel perel on õigus

<sup>1</sup> Riigikohtu põhiseaduse järelevalve kolleegiumi 14.05.2013 otsus asjas nr [3-4-1-7-13](#), p 49.

ainult ühele – jagatavale vanemahüvitisele. Palun SKA-l muuta oma halduspraktikat ja viia see kooskõlla seaduses sätestatuga.

Lugupidamisega

*/allkirjastatud digitaalselt/*

Ülle Madise